

читателями-школьниками. В них функционируют клубы, кружки, объединения по интересам, организована работа факультативов и лекториев. Это 58% ШБ областных центров, 64% библиотек районных центров, 34% библиотек сельской местности.

От 4% до 6% библиотек оказывает реальную поддержку педагогическому коллективу в воспитании юных граждан по следующим направлениям: гражданско-патриотическое, идеологическое, и духовно-нравственное воспитание; формирование здорового образа жизни и культуры поведения; экологическое и правовое просвещение помощь освоению школьной программы и навыков информационной культуры.

Этот небольшой срез информации по результатам паспортизации школьных библиотек, представленный в данном сообщении, подводит нас к мысли о том, что решение многих актуальных вопросов функционирования школьных библиотек в современном обществе лежит в плоскости законодательной базы, которая нуждается в совершенствовании.

Климянкова Н. У.

БИБЛИОТЕЧНАЯ КОНФЛИКТОЛОГИЯ В СИСТЕМЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕКТИВА

Уменьше прадухіляць і вырашаць разнастайныя канфліктныя сітуацыі з'яўляецца неад'емнай прафесійна значнай якасцю спецыяліста інфармацыйна-дакументнай сферы, незалежна ад таго, займае ён кіруючую пасаду, ці з'яўляецца простым выканаўцам.

Пераход ад камандна-адміністрацыйных метадаў кіравання да сістэмы матывацыі працы з улікам індывідуальных інтарэсаў кожнага прадгледжвае новыя падыходы да дзейнасці кіраўніка і яго прафесійнай падрыхтоўкі. Сутнасць менеджмента чалавечых рэсурсаў праяўляецца ў адносінах да персаналу як да стратэгічна важнага патэнцыялу арганізацыі – асноўнай крыніцы яе даходу і фарміравання станоўчага іміджу. Здольнасць менеджэра прыцягваць і замацоўваць кваліфікаваных супрацоўнікаў, ствараць аптымальны маральна-псіхалагічны клімат уключае і ўменне вырашаць разнастайныя канфлікты як у рамках уласнага калектыва, так і па за яго межамі.

Не менш значнай падаецца і фармаванне навыкаў рацыянальных паводзін занятага ў абслугоўванні персаналу падчас вырашэння канфліктаў з карыстальнікамі. Сацыяльна-эканамічныя пераўтварэнні, пераход да рынкавых адносін прынеслі ў інфармацыйна-дакументную сферу шэраг канфліктаў і супярэчнасцяў, раней ёй не ўдасцівых: канкурэнцыю паміж дзяржаўнымі і прыватнымі інфармацыйнымі ўстановамі, супярэчнасці паміж камерцыйнай і некамерцыйнай дзейнасцю ў межах адной і той жа ўстановы, ідэалагічныя канфлікты з нагоды адносін да духоўных і матэрыяльных каштоўнасцяў. Усё гэта патрабуе ад бібліятэкараў дасканалы валодання тэхналогіямі прадухілення і рэгулявання канфліктаў.

Перад сістэмай падрыхтоўкі спецыялістаў інфармацыйна-дакументнай сферы паўстае задача фармавання ў будучых бібліятэкараў і інфармацыйных работнікаў здольнасці прагназаваць, прадухіляць, аналізаваць, вырашаць канфлікты, мінімізаваць іх негатыўныя наступствы. Адзін са спосабаў вырашэння дадзенай задачы – уключэнне ў вучэбны план дысцыпліны: “Бібліятэчная канфліктологія”, якая выкладаецца на факультэце інфармацыйна-дакументных камунікацый БДУ культуры і мастацтваў у якасці курса паводзін ужо амаль што 10 год.

У сучасным бібліятэказнаўстве створаны дастатковыя прадумовы для існавання такога курса. Акрамя патрэбы ў павышэнні канфліктнай кампетэнтнасці выпускнікоў, існуе і ўвесь час папярэдняе спецыяльнае літаратура па бібліятэчнай канфліктологіі. Гэта і метадычныя напрацоўкі аб рацыянальных паводзінах у канфлікце, як простага бібліятэка, так і кіраўніка адпаведнай установы [2, 3]; і дыскусійныя матэрыялы аб змесце і праблемах выкладання курсу, нават аб яго праве на існаванне ў сістэме падрыхтоўкі кадраў інфармацыйна-дакументнай сферы [1, 4, 5, 8, 9]; і, нарэшце, грунтоўны навукова-метадычны дапаможнік, прысвечаны метадыцы навучання кіраванню канфліктамі ва ўстановах культуры [7].

Неабходнасць спецыяльнай падрыхтоўкі будучых бібліятэкараў да вырашэння супярэчнасцяў, якія непазбежна спадарожнічаюць бібліятэчна інфармацыйнай дзейнасці і часам прымаюць выгляд канфліктаў, не выклікае сумненняў ні ў бібліятэкараў-практыкаў, ні ў навукоўцаў, ні ў выкладчыкаў спецыяльных дысцыплін. Аднак, на конт таго, ці патрэбен дзеля гэтага спецыяльны курс, не існуе адзінага пункту гледжання.

Адны аўтары: А.Н. Ванеяў [2], Т.Б. Лаўкова [4] – лічаць, што бібліятэчная канфліктологія як навука і вучэбная дысцыпліна маюць права на самастойнае існаванне і развіццё. Другія: В.А. Азарва [1], В.А. Мінкіна [5] – бачаць у ёй толькі актуальны напрамак даследаванняў, падкрэсліваюць, што пытанні бібліятэчнай канфліктологіі можна выкладаць асобным раздзелам у кантэксце курсаў: “Бібліятэчны менеджмент”, “Бібліятэчнае абслугоўванне”, дапаўняючы і паглыбляючы іх змест курсамі: “Псіхалогія дзелавых зносін”, “Бібліятэчная псіхалогія”, “Бібліятэчныя зносіны”.

Вядомы расійскі бібліятэказнаўца Э.Р. Сукіясян наогул адзначае, што, калі працуе бібліятэкар-прафесіянал, канфліктаў проста не можа быць [8]. Таму, на яго думку, трэба засяродзіць увагу не столькі на тлумачэнні і вырашэнні бібліятэчных канфліктаў у межах асобных дысцыплін, альбо адпаведных раздзелаў бібліятэказнаўчых курсаў, колькі на паглыбленым вывучэнні псіхалагічных аспектаў бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці, што з'явіцца дзейснай прафілактыкай канфліктаў і залагом прадухілення канфліктных паводзін бібліятэкараў.

Прызнаючы, што кожны з упамянутых аўтараў, у той, ці іншай ступені, мае рацыю, мы ўсё ж схіляемся да думкі, што асобны курс “Бібліятэчная канфліктологія” мае права на існаванне нават, калі ў працэсе выкладання агульнанавуковых і спецыяльных дысцыплін закранаюцца пытанні канфліктологіі.

Нельга пагадзіцца з Э.Г.Сукіясянам, які сцвярджае, што канфлікты, якімі б яны ні былі, гэта — паталогія, ненармальнасць, хвароба [8]. На самой справе, канфлікт — гэта сацыяльная супярэчнасць на стадыі яе рэальнага вырашэння ўдзельнічаючымі суб'ектамі [7, с.15], з чаго вынікае, што любы канфлікт уяўляе сабой сітуацыю існавання супрацьлеглых патрабаванняў. Інакш кажучы, канфліктамі пранізана ўся супольная дзейнасць людзей, таму што іх суб'ектыўныя інтарэсы і патрабаванні часцей разыходзяцца, чым супадаюць.

Псіхалагі лічаць, што ў грамадстве, ва ўзаемаадносінах людзей заўсёды ёсць прадумовы канфлікту [6]. Гэта такія аб'ектыўныя фактары, як абмежаванасць рэсурсаў (прыродных, грамадскіх, псіхалагічных), супрацьстаянне чалавечых інтарэсаў, непадабенства думак, уяўленняў, ідэй у дачыненні да адной і той жа рэчаіснасці. Канфлікт нельга выключыць з жыцця, нельга яго пазбегнуць, але можна паўплываць на яго ход і мінімізаваць наступствы.

Псіхалагічны ўплыў магчыма аджыццяўляць у першую чаргу менавіта на ўспрыманне канфлікта асобай, на яе адносіны да яго. Не менш значным уяўляецца фармаванне навыкаў і ўменняў рацыянальных паводзін у канфліктнай сітуацыі. Наогул уменне цывілізавана паводзіць сябе ў канфлікце з'яўляецца неад'емнай рысай спецыяліста, у якой бы галіне ён не працаваў. Інфармацыйна-дакументная сфера — не выключэнне.

Калі гаворка ідзе аб канфліктах у бібліятэцы, то звычайна маецца на ўвазе, альбо канфлікт у калектыве, паміж бібліятэкарамі, альбо — у сістэме “бібліятэкар-чытач”. Даследчыкі адзначаюць, што існаванне ўнутраных канфліктаў, неспрыяльны маральна-псіхалагічны клімат у бібліятэцы адмоўна ўплываюць на характар зносін паміж бібліятэкарамі і чытачамі, утвараючы канфліктныя сітуацыі літэральна на пустым месцы, там, дзе іх магло і не быць [9].

Кампетэнтнасць ў канфліктнай сітуацыі, альбо канфліктная кампетэнтнасць, падаецца нам не менш важнай, чым кампетэнтнасць прафесійная, і ўяўляе сабой складаны інтэгральны комплекс ведаў, уменняў, навыкаў, каштоўных арыентацый, устаноў, якія можна і патрэбна мэтанакіравана фармаваць у спецыяліста інфармацыйна-дакументнай сферы.

Веды аб канфлікце і яго заканамернасцях, безумоўна, з'яўляюцца неабходнымі кампанентамі кампетэнтнасці, аднак можна быць вельмі дасведчаным, інфармаваным чалавекам у галіне канфліталогіі, але, тым не менш, не заўсёды кампетэнтным у канфлікце. Веды дзейнічаюць толькі ў тым выпадку, калі яны суадносяцца з асабістым вопытам, уключаюцца ў яго, стымулююць гатоўнасць да дзеянняў належным чынам у рэальнай канфліктнай сітуацыі.

Важнай характарыстыкай канфліктнай кампетэнтнасці з'яўляецца суб'ектыўная пазіцыя бібліятэкара як удзельніка канфлікту, здольнасць адэкватна ўспрымаць самаго сябе і апанента, бачыць сітуацыю не толькі з “уласнай калакольні”, выбіраць стратэгію паводзін у адпаведнасці з абставінамі. З вядомых стратэгий паводзін у канфлікце: пазбягання, супрацоўніцтва, саперніцтва, прыстасавання і кампрамісу — кампетэнтны ў канфлікце бібліятэкар

можа выбраць найбольш эфектыўную, улічваючы ўласныя асобныя якасці, мэты і матывы, а таксама характарыстыкі суразмоўніка.

Канфліктная кампетэнтнасць бібліятэкара — гэта перш за ўсё засваенне ім пазіцыі партнёрства, супрацоўніцтва, авалоданне адпаведнымі стратэгіямі паводзін, пабудаваных на выкарыстанні патэнцыяла плюралізму, творчага падыходу, бо немагчыма прадугледзіць усю разнастайнасць рэальных канфліктных сітуацый.

Існуюць тры ўзроўні канфліктнай кампетэнтнасці: каштоўнасны, матываваны-устанавачны і ўзровень уменняў. На першым — рэалізуюцца каштоўнасныя арыентацыі, якія аказваюць вялікі ўплыў на характар зносін чалавека і вызначаюць стратэгію яго паводзін у канфлікце. Напрыклад, бібліятэкар, вядучай каштоўнасцю для якога з'яўляецца дасканаласць выканання сваіх абавязкаў і падтрымка станючага іміджу бібліятэкі, часцей за ўсё выбірае стратэгію памяркоўнасці, супрацоўніцтва, дасягнення кампрамісу, альбо ўступак чытачу, памятаючы, што ў абслугоўванні “кліент заўсёды правы”.

У сваю чаргу, спецыяліст, для якога самазацвярджанне, самарэалізацыя — галоўны каштоўнасці, у канфлікце будзе імкнуцца да саперніцтва, падаўлення суразмоўніка, атрымання перавагі любой цаной, нават за кошт якасці выканання сваіх непасрэдных службовых абавязкаў.

На другім узроўні канфліктнай кампетэнтнасці знаходзяцца матывы і ўстаноўкі, сацыяльныя серыятыпы, якія задаюць адносіны да канфлікту. Так, устаноўка на бесканфліктныя зносіны з карыстальнікам аказвае непасрэдна ўплыў на прафесійныя паводзіны бібліятэкара, пабуджаючы яго пазбягаць стратэгіі адкрытага супрацьстаяння, барадзбы, саперніцтва.

На трэцім узроўні праяўляюцца навыкі і ўменні паводзіць сябе ў канфлікце, культура самарэгуляцыі, перш за ўсё — рэгуляцыі эмоцый. Вядома, што большасць міжасабовых канфліктаў суправаджаецца павышанай эмацыйнай уключанасцю ўдзельнікаў у сітуацыю. Ім уласцівы рэзкасць тону размовы, павышэнне голасу, ужыванне абразлівых выразаў, негатыўных асобных ацэнак. Тут вельмі важна фармаванне ўменняў рацыянальных паводзін у канфлікце, навыкаў рэгулявання сваіх уласных рэакцый у адказ на агрэсію, здольнасці супрацьстаяць маніпуляцыям, імкнення не толькі “захаваш свой твар”, але і дазволіць суразмоўніку выйсці з канфлікту без псіхалагічных траўмаў і страт.

У сучаснай практычнай псіхалогіі існуюць шмат падыходаў да вырашэння задач фармавання канфліктнай кампетэнтнасці: культываванне рэфлексіі ва ўсіх яе праявах, павышэнне культуры самарэгуляцыі ва ўзаемадзеянні, развіццё камунікатыўных уменняў, патэнцыялу сензітывнасці, творчасці ў зносінах. Усё гэта бярэ на ўзбраенне бібліятэчнай канфліталогіі, далаўняючы метадычны багаж агульнай і сацыяльнай псіхалогіі уласным вопытам прадухілення і вырашэння канфліктаў у бібліятэцы.

Вядома, што вырашэнне задач фармавання канфліктнай кампетэнтнасці немагчыма без існавання асобнага, спецыялізаванага курса, арганічна звязанага і іншымі вучэбнымі дысцыплінамі. Псіхалогія і педагогіка выступаюць

юць тут у якасці метадалагічнага падмурка, на якім грунтуюцца вывады і рэкамендацыі сучаснай канфлікталогіі. Сама агульная канфлікталогія, не ўваходзячы ў лік вучэбных дысцыплін на факультэце інфармацыйна-дакументных камунікацый, утварае, вобразна кажучы, касцяк курса “Бібліятэчная канфлікталогія”. Менавіта на дасягненнях агульнай канфлікталогіі будуюцца паняцііны апарат, ствараюцца ўяўленні аб прыродзе, структуры і заканамернасцях канфлікта, яго тыповых рысах і шляхах вырашэння.

Адметныя асаблівасці канфліктных сітуацый, уласцівых менавіта інфармацыйна-дакументнай, бібліятэчнай сферы, дапамагаюць раскрыць спецыяльныя дысцыпліны. Такія, як “Бібліятэчна-інфармацыйны менеджмент”, “Абслугоўванне карыстальнікаў бібліятэк”, “Псіхалогія кіравання”, “Бібліятэчныя зносіны”, “Бібліятэрапія” і інш. Асобныя пытанні прадухілення і вырашэння канфліктаў знаходзяць адлюстраванне ў адзначаных курсах, але ні адзін з іх не ў стане даць цэласнага, комплекснага ўяўлення аб прыродзе бібліятэчных канфліктаў, метадыцы іх прадухілення і тэхніцы вырашэння. Ні адна са спецыяльных дысцыплін не мае магчымасці спрыяць фармаванню камунікатыўнай кампетэнтнасці будучых бібліятэкараў у той ступені, як адпаведным чынам прафіляваны курс “Бібліятэчная канфлікталогія”. Ён уключае 50 гадзін лекцыйных, семінарскіх і лабараторных заняткаў, дзе тэорыя спалучаецца з аналізам канфліктных сітуацый, якія ўзнікаюць у працэсе бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці, а навыкі рацыянальных паводзін у канфлікце набываюцца студэнтамі ў ходзе рэальных гульняў і трэнінгаў.

Асабліва карыснымі выступаюць творчыя заданні, пры выкананні якіх студэнт не толькі знаёміцца з літаратурай, самастойна набывае тэарэтычныя веды, але і вучыцца аналізаваць тыповыя канфліктныя сітуацыі, выбіраць аптымальную стратэгію паводзін у канфлікце.

Перанос вытворчай практыкі студэнтаў 5-га курса з другога на першы семестр дазваляе ў большай ступені спалучыць тэорыю з практыкай. Праслухаўшы лекцыйны тэарэтычны матэрыял, набыўшы пэўныя навыкі паводзін у канфлікце падчас лабараторна-практычных заняткаў, навучэнцы прыходзяць у бібліятэку падрыхтаванымі да зносін з карыстальнікамі, нават у канфліктных сітуацыях. Акрамя таго, яны атрымваюць індывідуальныя творчыя заданні па выяўленню найбольш цікавых публікацый па канфлікталогіі і аналізу канфліктных сітуацый, сведкамі і ўдзельнікамі якіх яны сталі, альбо маглі стаць. Нават калі практыка праходзіла зусім бесканфліктна, трэба растлумачыць, чаму гэта адбылося, што дапамагло пазбегнуць супярэчнасцяў і прадухіліць канфліктныя зносіны.

Такім чынам, вывучэнне курса “Бібліятэчная канфлікталогія” і замацаванне атрыманых ведаў на практыцы спрыяюць вырашэнню шэрагу задач удасканалення прафесійнай падрыхтоўкі будучых спецыялістаў у галіне інфармацыйна-дакументных камунікацый.

Спіс літаратуры:

1. Азарова, В.А. Обслуживание читателей: техника профессионального поведения библиотекаря. Монография / В.А.Азарова. – Самара, 1998. – 146 с.

2. Ванеев, А.Н. Конфликты в библиотеке: предупреждение и разрешение / А.Н. Ванеев. – СПб: Профессия, 2001. – 128 с.
3. Конфликтные ситуации в библиотечном общении и их разрешение. Методика, тесты, тренинги: Метод. рекомендации / Рос. гос. б-ка; С.В.Решетникова. – М., 1993. – 99 с.
4. Ловкова, Т.Б. Библиотечная конфликтология как учебная дисциплина / Т.Б.Ловкова // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 11. – С. 11-16.
5. Минкина, В.А. Библиотечная конфликтология: приглашение к продолжению дискуссии / В.А.Минкина // Там же. – 2001. – № 10. – С.39-48.
6. Петровская, Л.А. к вопросу о природе конфликтной компетентности / Л.А. Петровская // Вестн. Моск. ун-та. Сер.14. Психология. – 1997. – № 4. – С. 41-45.
7. Староверова, К.О. Управление конфликтами в учреждениях культуры: Методика обучения. Научно-методическое пособие / К.О.Староверова. – М.: Либерея-Бибинформ, 2005. – 175 с.
8. Сукиасян, Э.Р. Библиотечная конфликтология. За и против / Э.Р.Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 11. – С. 17-24.
9. Сулова, И.М. Управление конфликтами / И.М.Сулова // Там же. – 1994. – № 5. – С. 23-31.

Козленко Е. Ю.

ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКАЯ ФУНКЦИЯ ПЕРСОНАЛЬНОЙ БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ

Библиографии изначально присуща источниковедческая функция, поскольку эвристика лежит в основе любого исследования. Библиография есть не просто свод указателей литературы, справочных списков, обзоров, хотя они являются ее элементами. Библиография по своему существу есть органическая часть культуры. Различные формы библиографической информации, сложившиеся в процессе исторической эволюции, опосредовано отражают духовные запросы общества, доминанты разных культурных этапов, их психологическую атмосферу, дают обильный материал для суждений об общественных интересах и вкусах.

Как всякий исторический источник, библиографическая литература, а особенно историко-краеведческого профиля и персонально ориентированная, несёт на себе печать тех условий, в которых она возникла, и отражает эти условия. На философском и эпистемологическом уровнях исследователями выработано представление о тексте, его читателе как об определённом типе культурной коммуникации, выявлены общие свойства литературно-художественных, научных и других текстов с данной точки зрения. В этом направлении первостепенное значение принадлежит понятию деконструкции как особому методу анализа текста. Исследование научных и философских текстов привело основателя деконструктивизма Ж. Деррида к убеждению в том, что в любом тексте присутствуют стереотипы, формальные клише, принимаемые как аксиомы, как некая данность. В тексте использу-